

Horhe Luis Borhes

KNJIGA OD PESKA

Prevela sa španskog
Gordana Mihajlović

Laguna

Naslov originala

Jorge Luis Borges
EL LIBRO DE ARENA

Copyright © 1995, Maria Kodama
All rights reserved

Translation copyright © za srpsko izdanje 2019, LAGUNA

Kupovinom knjige sa FSC oznakom pomažete razvoj projekta
odgovornog korišćenja šumskih resursa širom sveta.

NC-COC-016937, NC-CW-016937, FSC-C007782

© 1996 Forest Stewardship Council A.C.

**KNJIGA
OD PESKA**

Sadržaj

Dvojniki	9
Ulrika	19
Kongres	25
There Are More Things	47
Sekta tridesetorice	57
Noć darova	63
Ogledalo i maska	71
Undr	77
Utopija umornog čoveka	85
Lukavstvo	95
Avelino Aredondo	105
Pločica	113
Knjiga od peska	117
Epilog	123
Jovica Aćin: <i>Strah i beskonačnost</i>	127

Dvojniki

Taj događaj se odigrao u februaru 1969, severno od Bostona, u Kembridžu. Nisam ga odmah zapisao budući da sam isprva bio naumio da ga zaboravim kako ne bih poremetio pameću. A sada, 1972. godine, pomišljam: ako ga budem zabeležio, drugi će to čitati kao kakvu priču i onda ću ga, s godinama, možda i ja tako doživeti.

Znam da je bilo gotovo jezivo dok je trajalo, pa još crnje i gore u besanim noćima što su potom usledile. Ipak, to ne znači da kazivanje o toj zgodi može dirnuti nekog trećeg.

Bilo je otprilike deset sati pre podne. Sedeo sam na klupi, sučelice reke Čarls. Nekih petsto metara meni zdesna uzdizala se visoka zgrada, čije ime nisam nikad doznao. Siva voda nosila je krupne sante leda. Reka me je neumitno navodila na razmišljanje o vremenu. Hiljadugodišnja Heraklitova slika. Bio sam se naspavao, a moje predavanje juče po podne uspelo

je, verujem, da zainteresuje studente. Na vidiku nije bilo ni žive duše.

Naprečac stekoh utisak (prema psiholozima, on odgovara stanjima zamora) da sam taj trenutak već proživio ranije. Neko je seo na drugi kraj klupe. Radije bih bio sam, ali nisam želeo da ustanem istog časa da ne bih ispao neuljudan. Došljak je zazviždukao. U tom času me skoli prva od mnogih zlih slutnji što sam ih osetio tog prepodneva. Ono što je zviždao, što je pokušavao da zviždi (nikad nisam imao mnogo sluha) bila je kreolska melodija *Oronula poljska kuća* Elijasa Regulesa. Ta melodija me je vratila u prošlost, u jedno dvorište koga više nema, i prizvala mi u sećanje Alvara Melijana Lafinura, koji se davno upokojio. Zatim su nadošle i reči. Bile su to reči početne decime. Glas nije pripadao Alvaru, ali želeo je da liči na njega. Prepoznah ga užasnuto.

Primakoh mu se i zapitah:

- Gospodine, jeste li vi Urugvajac ili Argentinac?
  - Argentinac, ali od svoje četrnaeste živim u Ženevi
- glasio je odgovor.

Usledio je dug tajac. Onda opet upitah:

- U Ulici Malanju broj sedamnaest, preko puta ruske crkve?

Odgovorio je potvrdno.

- U tom slučaju – dočekah odrešito – vi se zovete Horhe Luis Borhes. Ja sam takođe Horhe Luis Borhes. Ovo je 1969. godina, a nalazimo se u gradu Kembridžu.

– Ne – odbi on mojim rođenim glasom, samo što je dolazio pomalo izdaleka.

Nakon nekog vremena dodade, ostajući pri svome:

– Ja se nalazim ovde u Ženevi, na klupi, koji korak od Rone. Čudnovato je što ličimo, ali vi ste mnogo stariji, i sedokosi.

Odvratio sam:

– Mogu ti dokazati da ne lažem. Navešću ti predmete za koje nekakav neznanac ne može znati. U kući postoji srebrna posuda za mate s podnožjem u obliku zmija, koju je naš pradedo doneo iz Perua. Tu je i srebrni lavor, što je visio na oblučju sedla. U ormaru u tvojoj sobi knjige su poređane u dva reda. Tri toma Lejnove *Hiljadu i jedne noći*, s gravirama rađenim u čeliku i beleškama štampanim sitnim slovima između dva poglavlja, Kišraov latinski rečnik, Tacitova *Germania* na latinskom jeziku i u Gordonovom prevodu, *Don Kihot* kuće *Garnije*, *Krvave daske* Rivera Indartea, s autorovom posvetom, Karlajlov *Sartor Resartus*,* Amjelova biografija i, skrivena iza ostalih, knjiga u mekom povezu o polnim običajima balkanskih naroda. Nisam zaboravio ni ono predvečerje na prvom spratu na Trgu Dibur.

– Difur – ispravi me on.

– U redu, Difur. Je li ti sve to dovoljno?

– Nije – odgovorio je. – Ti dokazi ne dokazuju ništa. Ako ja ovo sanjam, prirodno je da i vi znate ono što ja znam. Vaše opširno nabranje je u potpunosti izlišno.

Primedba je bila na mestu. Pokušah opet:

– Ako su ovo prepodne i ovaj susret snovi, svaki od nas dvojice zasigurno je ubeđen da je on taj koji sanja. Možda prestanemo da sanjamo, a možda i ne.

---

* Lat.: Prekrojeni krojač. (Prim. prev.)

U međuvremenu, naša očigledna obaveza jeste da prihvatimo taj san, kao što smo prihvatili univerzum i to da smo se rodili, da gledamo očima i da dišemo.

– A šta ako san bude potrajao? – upita on nespokojno.

Da bih umirio i njega i sebe, odglumio sam samopouzdanje kakvo svakako nisam osećao. Izjavih:

– Moj san traje već sedamdeset godina. Na kraju krajeva, kad prebira po uspomenama, svaki čovek se susretne sa samim sobom. To se nama događa sada, izuzev što smo dvojica. Zar ne želiš da doznaš nešto o mojoj prošlosti, a što je u isti mah i budućnost koja tebe očekuje?

Pristao je ne izustivši ni reč. Produžio sam, pomalo izgubljeno:

– Majka je živa i zdrava u svojoj kući na uglu ulica Čarkas i Majpu, u Buenos Ajresu, a otac je umro pre tridesetak godina. Umro je od srca. Dokrajčila ga je srčana kap; leva ruka položena preko desne nalikovala je šaci deteta na šaci nekakvog orijaša. Izdahnuo je nestrpljivo iščekujući smrt, ali nije mu se oteo ni jedan jedini jauk. Baka nam je umrla u istoj toj kući. Nekoliko dana pre kraja, sazvala nas je sve i kazala: „Ja sam veoma stara žena i umirem vrlo sporo. Neka se niko ne uzrujava zbog nečeg tako prostog i običnog.“ Nora, tvoja sestra, udala se i ima dvoje dece. Kad smo već kod toga, kako su tvoji kod kuće?

– Dobro. Otac uvek zbija šale protiv vere. Sinoć je izjavio da je Isus bio isti kao gauči, koji ne žele da se obavezuju, i da je zbog toga propovedao u parabolama.

Oklevajući, upitao je:

– A vi?

– Ne znam koliko ćeš knjiga napisati, ali znam da ih je previše. Pisaćeš pesme, i to će ti donositi zadovoljstvo koje nećeš imati s kim da podeliš, kao i fantastične priče. Predavaćeš, kao tvoj otac, i kao još mnogi drugi od naše krvi.

Bilo mi je drago što ne pita ništa o tome da li su te knjige požnjele uspeh ili pretrpele neuspeh. Promenio sam ton i nastavio:

– A što se istorije tiče... Vođen je još jedan rat, između gotovo istih protivnika. Francuska je za kratko vreme kapitulirala; Engleska i Amerika su protiv jednog nemačkog diktatora, koji se zvao Hitler, vodile bitku kod Vaterloa, što se vazda iznova ponavlja. Buenos Ajres je, negde 1946, iznedrio još jednog Rosasa, prilično sličnog našem rođaku. Pedeset pete godine spasla nas je pokrajina Kordoba, kao prethodno Entre Rios. Sad je situacija loša. Rusija osvaja planetu; Amerika, sputana praznoverjem o demokratiji, nikako da se odluči da bude imperija. Naša zemlja svakim danom postaje sve više palanačka. Sve više palanačka i sve uzoholjenija, kao da zatvara oči. Ne bi me iznenadilo da nastavu latinskog jezika zamene časovima gvaranija.

Uočio sam da me gotovo uopšte ne sluša. Obeshrabrivao ga je iskonski strah od nemogućeg, a ipak istinitog. Iako nikad nisam postao otac, osetih nalet ljubavi prema tom sirotom momku, koji mi je bio bliži od deteta od vlastite krvi i mesa. Spazih da u rukama steže neku knjigu. Upitah šta je to.

– *Bjesovi* ili, čini mi se, *Zli dusi* Fjodora Dostojevskog – odvrati on ne bez taštine.

– Gotovo ničeg se ne sećam. Kakva je?

Nisam čestito ni izgovorio celo pitanje, a osetio sam da je ono huljenje na Boga.

– Taj ruski majstor – izreče on svoj sud – proniknuo je dublje nego iko drugi u lavirinte slovenske duše.

Taj retorički pokušaj mi se učini kao dokaz da se smirio.

Upitah koje je još majstorove knjige pročitao.

Nabrojao je dve-tri, među njima i *Dvojnika*.

Upitah da li kod čitanja dobro razlikuje likove, kao u slučaju Džozefa Konrada, i namerava li da nastavi s proučavanjem celokupnog dela.

– Zapravo ne – odgovori donekle iznenađeno.

Htedoh da čujem šta piše, a on saopšti da priprema knjigu poezije i da će se ona zvati *Crvene himne*. Pomišljao je i na naslov *Crveni ritmovi*.

– Zašto da ne? – složih se. – Možeš da navedeš valjanu prethodnike. Plavi stih Rubena Darija i Verlenovu sivu pesmu.

Ne obazirući se na moje reči, on pojasni da će njegova knjiga opevati bratstvo svih ljudi. Pesnik našeg doba ne sme okrenuti leđa svom vremenu.

Malo porazmislih te ga priupitah da li zaista oseća da je brat svim ljudima. Na primer, svim pogrebnicima, svim poštarima, svim roniocima, svima koji žive s one strane ulice gde su parni brojevi, svim mutavcima i tako dalje. On istaknu da se njegova knjiga odnosi na veliku masu potlačenih i prezrenih.

– Ta tvoja masa potlačenih i prezrenih – usprotivih se – puka je apstrakcija. Postoje samo jedinke, ako iko uopšte postoji. „Čovek jučerašnjeg dana nije i

čovjek današnjice“, izjavio je neki Grk. A nas dvojica, na ovoj klupi u Ženevi ili u Kembridžu, možda smo dokaz za to.

Izuzev na strogim stranicama istorije, znamenita dela nisu propraćena i znamenitim rečima. Čovek na samrti želi da se seti ilustracije iz knjige što mu je zapala za oko u detinjstvu; vojnici koji će svakog časa stupiti u boj razgovaraju o blatu ili o naredniku. Naša situacija je bila jedinstvena, a istinu govoreći, mi nismo bili pripravnici za nju. Neminovno, razgovarali smo o književnosti; bojim se da nisam izjavio ništa drugačije od onog što obično govorim novinarima. Moj *alter ego* je verovao u stvaralačku maštu ili otkrivanje novih metafora; ja u one što pristaju uz lične i svima znane sklonosti a naša mašta ih je već prihvatila. Ljudska starost i samrtni čas, snovi i život, proticanje vremena i vode. Izložih mu to mišljenje, koje ću godinama kasnije izneti u jednoj knjizi.

Gotovo da me nije slušao. Namah upita:

– Ako ste vi bili ja, kako onda objašnjavate da ste zaboravili susret s jednim starijim gospodinom koji vam je 1918. godine saopštio da je i on Borhes?

Nisam imao na umu takvu teškoću. Odvratih neuverljivo:

– Možda je događaj bio tako neobičan da sam se potrudio da ga zaboravim.

Odvažio se da bojažljivo postavi pitanje:

– Kako vas služi pamćenje?

Pojmih da momku koji nije navršio ni dvadeset godina čovek od sedamdeset i nešto deluje maltene kao mrtvac. Odgovorih:

– Obično je nalik na zaborav, ali još uvek pronalazi ono što se zatraži od njega. Izučavam anglosaksonski i nisam najgori u razredu.

Naš razgovor se već previše odužio da bi pripadao snu.

Naprasno se dosetih nečega.

– Mogu ti smesta dokazati – rekoh – da me ne sanjaš. Dobro počuj ovaj stih, nisi ga nikad pročitao, koliko ja pamtim.

Polagano izrecitovah čuveni redak:

L'hydre-univers tordant son corps écaillé d'astres.*

Osetih da je gotovo premro od preneraženosti. Tihim glasom ponovi stih, sladeći se svakom blistavom rečju.

– Istina je – propetlja. – Ja nikad neću umeti da napišem stih poput tog.

Igo nas je sjedinio.

Prethodno je, sad se toga sećam, vatreno ponavljao onaj kratki odlomak u kome se Volt Vitmen priseća noći provedene udvoje pokraj mora, kada je bio odista srećan.

– Ako ju je Vitmen opevao – zapazio sam – to je zato što ju je želeo, a želja mu se nije ispunila. Pisma više dobija na vrednosti ako pogodimo da je ona izraz strasne želje, a ne povest nekog događaja.

Zagledao se u mene.

– Vi ga ne poznajete – uskliknuo je. – Vitmen nije u stanju da slaže.

---

* Franc.: Hidra-svemir što svija svoje telo s krljušti zvezdanom. (Prim. prev.)

Pola stoleća ne prolazi tek tako. Iz razgovora koji smo vodili kao ljudi koji biraju raznovrsna štiva i imaju različite ukuse, shvatio sam da ne možemo razumeti jedan drugog. Bili smo previše različiti a previše slični. Nismo mogli da prevarimo ni ja njega ni on mene, i to je otežavalo dijalog. I on i ja smo bili karikirana imitacija svog dvojnika. Situacija je bila previše neuobičajena da bi još dugo potrajala. Bilo je jalovo deliti savete ili raspravljati se, zato što ga je čekala neminovna sudbina da bude ja.

Najednom se setih jedne Kolridžove maštarije. Neko sanja da prolazi kroz raj i kao dokaz mu daju cvet. Kad se probudi, cvet je tu. Dosetih se sličnog lukavstva.

– Čuj – pozvah – imaš li nešto novca?

– Imam – odvrati on. – Imam dvadesetak franaka. Večeras sam pozvao Simona Hičlinskog u *Krokodil*.

– Reci Simonu da će raditi kao lekar u Karužu, i da će učiniti mnogo dobra... a sad, daj mi jedan od tih tvojih novčića.

Izvukao je tri srebrne kovanice i nešto sitnine. Ne shvatajući, ponudi mi jednu od onih prvih.

Ja njemu pružih jednu od onih nerazumnih američkih novčanica veoma različite vrednosti a iste veličine. Žudno ju je zagledao.

– To ne može biti – povika. – Na njoj je hiljadu devetsto sedamdeset četvrta godina.

(Nekoliko meseci kasnije neko mi je kazao da na banknotama nema datuma.)

– Sve ovo je pravo čudo – jedva izusti – a čude-sa ulivaju strah. Ljudi koji su bili svedoci Lazarovog vaskrsenja svakako su se prestravili.

Nismo ništa razmenili, pomislio sam. Sve vreme se pominju mesta iz knjiga.

Pocepao je novčanicu na komadiće i vratio novčić u džep. Ja sam odlučio da svoj bacim u reku. Luk što ga je srebrni grb opisao nestajući u srebrnoj reci ispunio bi moju pripovest još većom životnošću, ali sudbina nije tako htela.

Odgovorio sam da natprirodno, ako se dogodi dva-put, prestaje da bude zastrašujuće. Predložio sam mu da se vidimo sutradan; na istoj toj klupi koja se nalazi u dva vremena i na dva mesta.

Smesta je pristao i rekao mi, ne gledajući na sat, da kasni. Obojica smo lagali, a i on i ja smo znali da sagovornik laže. Objasnih da će neko doći po mene.

– Doći po vas? – iznenadi se on.

– Da. Kad dođeš u moje godine, gotovo ćeš sasvim izgubiti vid. Videćeš žutu boju, senke i svetlosti. Ali ne brini. Postepeno slepilo nije ništa tragično. Liči na polagani letnji sumrak.

Rastali smo se a da se nismo ni dodirnuli. Sutradan nisam otišao tamo. Verovatno nije ni moj dvojnik. Mnogo sam razmišljao o tom susretu, o kome nikome nisam pričao. Verujem da sam otkrio rešenje zagonetke. Susret je bio stvaran, ali moj dvojnik je razgovarao sa mnom u snu i na taj način je bio kadar da me zaboravi; ja sam s njim razgovarao na javi i sećanje na to me još uvek muči.

Dvojnik me je sanjao, ali nije sanjao nedvosmisleno mene. Sanjao je, sad shvatam, onaj nemogući datum na dolaru.